

Ю. О. Стрелковська, канд. юрид. наук, доцент

Національний університет «Одеська юридична академія»
вул. Піонерська, 2, м. Одеса, 65009, Україна

МАРГІНАЛЬНІСТЬ ТА ЗЛОЧИННІСТЬ: МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДЕТЕРМІНАЦІЇ

У статті аналізується проблема маргінальності, що останніми роками стає дедалі актуальнішою для українського суспільства, вплив маргіналізаційних процесів на криміногенну ситуацію в країні, а також зворотний процес — вплив злочинності на рівень маргіналізації населення. Окрема увага приділяється дослідженю криміногенності маргінального статусу особи, а також віктичності маргіналів.

Ключові слова: маргінальність, маргіналізація, погранична та периферійна маргінальність, злочинність, віктичність та криміногенність маргінальності, «соціальне дно» суспільства.

Проблема маргінальності останніми роками набуває все більшого значення як на теоретичному, так і на практичному рівні. Це зумовлено тим, що процеси маргіналізації населення, що іманентно притаманні кожному стратифікованому суспільству, у період його трансформації посилюються багаторазово. «Маргіналізація у перехідному суспільстві розгортається як широкомасштабний, всеосяжний процес втрати соціальними суб’єктами власних ідентичностей та переходу до стану невизначеніх, розмитих ідентичностей» [1, 6]. Зазначена проблема є досить актуальну для України, оскільки, як свідчать результати моніторингового соціологічного дослідження маргінальних груп населення, що здійснювалось по загальнонаціональній виборці у восьми регіонах країни, «наслідком соціально-економічного спаду стала маргіналізація значної частини українського населення» [2, 3].

У науковій літературі соціологічні та філософські аспекти проблеми маргінальності вивчали такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як А. І. Атоян, Р. А. Ануфрієва, Є. С. Балабанова, А. А. Талкін, З. Х. Галімулліна, З. Т. Голенкова, С. П. Гурін, І. І. Дмітрова, А. Н. Дъюмін, А. В. Єрмілова, І. В. Зайцев, Є. Д. Ігітханян, І. В. Казарінова, К. В. Лукіна, С. Н. Мельник, І. В. Мітіна, В. В. Онікієнко, Р. Парк, Є. В. Покасова, М. І. Поляков, І. П. Попова, Є. Ращковський, Н. М. Римашевська, Є. В. Старіков, Н. Є. Степанова, Е. Стоунквіст, А. А. Свящук, А. Фарж, В. А. Шапінський, Т. Шибутані, Н. Шульга та ін. У кримінологічній науці проблема маргінальності знайшла своє відображення в роботах В. М. Волосевича, А. Ю. Голодняк, В. М. Дръюміна, М. В. Краснова, В. В. Лунєєва, Е. Ф. Побегайло, Є. В. Садкова, Р. Ф. Степаненко, О. М. Черниша, М. О. Черниш та ін.

Поширеність процесів маргіналізації не лише в Україні, а й в інших пострадянських країнах, зумовлюють потребу вивчення зазначененої проблематики у рамках кримінології, оскільки такі істотні зміни в соціальній структурі не можуть не починатися на стані злочинності та тенденціях її розвитку. Як слушно зазначає з цього приводу В. М. Дръюмін, «проблема маргінального статусу та маргінальної поведінки у вітчизняній кримінології не дісталася належної розробки. Потреба ж у подібних дослідженнях є. Як свідчить статистика, все більше число людей опиняється виключеними із громадського життя, відторгаються соціальними групами, з якими вони себе раніше ідентифікували, залишаються у злочинні форми поведінки. Маргінали — це люди, які перебувають на межі між двома або більше со-

ціальними спільнотами, але не сприймаються ні однієї з них як її повноправні учасники» [3, 54].

Оскільки маргіналізаційні процеси, що розгорнулися останнім часом в українському суспільстві, значно вплинули на криміногенну ситуацію в країні, необхідно з'ясувати, яким саме чином маргіналізація детермінує злочинність. Однак в кримінології при вивчені детермінації злочинності аналізуються не тільки процеси впливу суспільства на злочинність, але й процеси впливу злочинності на різні сторони життя суспільства [4, 162]. Тому необхідно також розглянути зворотний процес — вплив злочинності на маргіналізаційні процеси в Україні. Етимологічно термін «детермінація» походить від лат. determinare — визначати [4, 161]. Тому у цьому дослідженні під взаємодетермінацією маргінальності та злочинності розуміється процес взаємообумовлювання, взаємовизначення зазначених явищ.

Спочатку розглянемо вплив маргінальності на рівень злочинності у суспільстві, який вбачається можливим дослідити за двома основними напрямками:

- 1) розгляд маргінальності як криміногенного чинника;
- 2) вивчення вікторіологічного аспекту маргінального становища індивіда.

Однак до початку розгляду вищезазначених напрямків впливу слід наголосити на неможливості ототожнення маргінальності та злочинності, оскільки маргінальність має різноспрямовані наслідки, у тому числі й позитивні. Тому вірним уявляється твердження А. І. Атояна, що «маргінал не обов'язково є злочинцем або правопорушником, як необов'язково вірним є і зворотне» [5, 2].

Під криміногенністю у кримінології (від латин. crimen — злочин та грецьк. genos — народження, походження) розуміють властивість створювати ймовірність злочинної поведінки, породжувати злочинність, яка може бути різною за ступенем впливу та здатності таким чином викликати різний криміногенний ефект [6, 56]. У науковій літературі існують різні думки щодо криміногенності маргінальності. Так, А. Ю. Голодняк зазначає, що сама по собі маргінальна поведінка не обов'язково є злочинною, але майже завжди криміногенною [7, 28]. Більш категорично із цього питання висловлюються О. М. Черниш та М. О. Черниш: маргіналізм є криміногенным завжди; як суспільне явище він має у своєму розпорядженні комплекс, тобто всі без винятку умови, що породжують злочинність [8, 53].

Дійсно, маргінальний особі притаманні певні характеристики, що суттєво підвищують ризик скоення злочину (наприклад, ослаблення або розрив соціально корисних зв'язків, невизначеність, відсутність роботи тощо). Проте набір подібних рис у кожної особи індивідуальний, у зв'язку з чим постає питання про різний ступінь криміногенності маргінальності. Для її вимірювання було запропоновано «шкалу криміногенності», на якій маргінали розміщаються від 0 до 100 %, як і звичайні законослухняні громадяни, з тією лише різницею, що їх ступінь криміногенності зсунутий по шкалі у крайнє праве положення [8, 54]. Однак така шкала не враховує зазначену неоднорідність маргінального середовища. З цього приводу більш вдалою, незважаючи на спірність та у деяких випадках необґрунтованість окремих елементів, вбачається класифікація, запропонована Є. В. Садковим [9, 46–47], в основу якої закладено вірну ідею про виділення різного ступеня криміногенності маргінальності залежно від її рівня.

У зв'язку з цим уявляється можливим розглянути залежність ступеня криміногенності особи від того, носієм якої маргінальності (пограничної або периферійної) вона є. Так, криміногенність осіб, яким притаманна погранична маргінальність, щодо злочинів загальнокримінальної спрямованості (особливо проти особистості) буде значно нижчою, ніж криміногенність осіб — представників периферійних маргінальних груп. Це в основному обумовлено двома відмінностями: близьким соціальним оточенням та способом життя таких індивідів. Діаметрально протилежну ситуацію можна спостерігати при аналізі злочинів економічної спрямованості. У цьому випадку криміногенність пограничної маргінальності істотно

зростає, тоді як криміногенність периферійної наближається до нуля. Це пояснюється відсутністю потрібного рівня освіти, кваліфікації та доступу до матеріальних ресурсів представників останньої. Як свідчить практика, більшість осіб, які скують економічні злочини, мають вищу освіту і використовують при цьому свої професійні навички. Із числа маргіналів до них можна віднести лише постспеціалістів (тобто представників «нових» маргінальних груп), які з тієї чи іншої причини не знайшли можливості реалізувати себе у законній сфері.

Підсумовуючи вищевикладене щодо того, чи можна вважати маргінальність криміногенным чинником, необхідно зазначити, що жодна з особливостей особи, зокрема психологічна, взята окремо, сама по собі не може розглядатися як однозначно криміногенна. Тому криміногенними слід вважати поєднання окремих особистісних рис, але навіть наявність такого поєднання фатально не призводить до злочинної поведінки, хоча й істотно підвищує її ризик. Проте на рівні злочинності, на відміну від індивідуальної поведінки, функціонування криміногенних чинників фатально прирікає на злочинність все людство, а не окрему людину [5, 117]. Крім того, маргінальність особи або групи може мати різний зміст із погляду конструктивних або деструктивних наслідків. Все залежить від того, яким буде результат виходу із цієї ситуації — низхідна або висхідна соціальна мобільність. Чинники, що впливають на тривалість та результат такого виходу, залежать перш за все від зовнішніх обставин, а також від внутрішніх властивостей та ресурсів особи або групи [10, 68]. Вищевикладене дозволяє говорити, що маргінальний стан особи можна розглядати як свого роду точку біфуркації [11, 71–86] (під точкою біфуркації (від лат. *bi* — подвійний та *furca* — розвилка) у синергетиці розуміють такий стан системи, коли вона втрачає стабільність і може розвиватися у бік багатьох різних режимів функціонування [12, 121]): тобто те, в якому напрямі піде подальший розвиток ситуації, в основному залежить від соціальної спрямованості особи.

Таким чином, можна дійти висновку, що перебування того чи іншого індивіда у маргінальному стані, будучи криміногенным чинником, не обов'язково тягне за собою скоєння ним злочину. Проте на рівні злочинності в цілому така залежність набуває якісно іншого характеру: процеси маргіналізації у суспільстві неминуче призводять до злочинної активності його членів. Вищевикладене дозволяє стверджувати, що маргінальне середовище є складовою соціальної бази злочинності, забезпечуючи процес її самовідтворювання. Причому маргінали поповнюють злочинні ряди як за власною ініціативою, так і в результаті їх залучення до злочинної діяльності, у тому числі й організованої. Процес залучення значно полегшує те, що «морально-психологічна деморалізація маргіналів, яка часто поєднується з підвищеною агресивністю, робить із них надзвичайно піддатливий матеріал для сил, які займаються рекрутуванням виконавців злочинних дій» [13, 42].

Ще одним важливим напрямком у вивченні проблеми взаємодетермінації маргінальності та злочинності є віктомологічний напрямок, оскільки, «матеріали досліджень і дані кримінально-правової статистики свідчать, що значна кількість протиправних діянь зумовлена поведінкою самої жертви злочину» [14, 62]. Таким чином, криміналізація (процес становлення злочинця) та віктомізація (процес становлення жертви злочину) можуть аналізуватися як процеси соціальної взаємодії [15, 24].

Спосіб життя представників периферійних маргінальних груп, крім підвищеної криміногенності, містить у собі також підвищену віктомність таких осіб. Так, на думку В. О. Тулякова, саме у маргінальному середовищі генеруються злочинність та віктомність у її найбільш грубих загальнокримінальних формах, а всі категорії населення, яких називають маргіналами, становлять толерантний до агресії та криміналу соціальний прошарок [16, 203–204]. У цьому випадку правильно буде говорити про групову підвищену віктомність, що властива периферійним маргіналь-

ним групам. Наприклад, безпритульні неповнолітні через свій характер та спосіб життя легко втягаються у віктичні ситуації, частіше за все у нічний час, та стають зручним «об'єктом». Близькість таких неповнолітніх до злочинного світу (зокрема, до осіб, що раніше відбували покарання у місцях позбавлення волі, або до осіб, що безкарно вчиняють злочини, тощо) врешті-решт створює сприятливі умови для підвищеної віктичнізації. Саме із цим пов'язано близько 25 % злочинів, зокрема вбивств [17, 39–40]. Крім того, маргінальний статус цієї групи істотно збільшує ризик її членів щодо перетворення на жертву торгівлі людьми або сексуальної експлуатації, що є одними із форм організованої злочинної діяльності. Як стверджує Т. А. Денисова, «бездоглядність та безпритульність дітей використовується дорослими особами ... при втягненні неповнолітніх у проституцію, використанні їх при створенні порнографічної продукції тощо» [18, 137].

Поширене у периферійному маргінальному середовищі пияцтво також є чинником, що значно підвищує віктичність цієї категорії осіб. За даними В. В. Лунєєва, 43 % вбивств, скоених у стані алкогольного сп'яніння, вчиняється при сумісному з потерпілим вживанні спиртних напоїв, а 21 % — у ході бійки, що виникає ситуативно поміж особами, які разом вживають спиртне [19, 427].

Тому не випадково більшість жертв — представників периферійних маргінальних груп можна віднести до таких видів, як жертва із дуже високим ступенем ризику («особа, морально-соціальна деформація якої не відрізняється від правопорушників. Вона характеризується стійкою антисоціальною спрямованістю, схильністю до алкоголю, наркотиків, статевого розбещення тощо» [14, 63–64]), або жертва з ретретистською активністю (пасивний провокатор, який своїм зовнішнім виглядом, способом життя, підвищеною тривожністю та доступністю підштовхує злочинців до вчинення правопорушень [16, 142]).

Проблема віктичності маргінальних прошарків суспільства також безпосередньо пов'язана з проблемою їх залучення до злочинної діяльності. Про це свідчать проведені кримінологічні дослідження: 65 % неповнолітніх, які поводяться віктично, виявляються залученими до кримінальної діяльності, а з тих, хто не поводиться віктично, — лише 12 % [20, 20]; 64 % осіб, що ставали у дитинстві або юності жертвами злочинів, у дорослому віці стають злочинцями, а з тих, хто в дитинстві або юності не був жертвою, — лише 22 % [17, 40]. За даними Р. А. Арсланбекової, в одній третині випадків причиною залучення до зайняття проституцією є провокуюча поведінка потерпілого, яка полягає в антисоціальному способі життя, присутності в сумінівних компаніях тощо [21, 37].

Завершуючи розгляд віктичологічного напряму, необхідно зазначити, що маргінальність можна розглядати як умову процесу віктичнізації, оскільки маргінальній особистості властиві такі специфічні ознаки, які обумовлюють її підвищену віктичність. Остання, у свою чергу, провокує скоення злочинів стосовно представників маргінальних прошарків або їх залучення до кримінальної діяльності, яка у ряді випадків має організований характер. Ступінь віктичності маргінальних осіб безпосередньо залежить від того, носієм якого типу маргінальності є особа (периферійної чи пограничної). Так, для представників периферійних маргінальних груп населення більш характерним є скоення стосовно них злочинів насильницької спрямованості (вбивств, спричинення тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості тощо). У цьому випадку мова йде про групову підвищену віктичність периферійних верств суспільства, обумовлену їх способом життя. Віктичність членів пограничних маргінальних груп є значно нижчою. Іншими є її злочинні прояви, жертвами яких вони стають: у цьому випадку більш характерним є вчинення проти зазначеної категорії населення злочинів корисної та корисно-насильницької спрямованості. Це пояснюється вищим рівнем життя та матеріальної забезпеченості, а також більш обережною поведінкою таких осіб, порівняно з представниками периферійних маргінальних груп.

Досить часто представники маргінальних груп стають жертвами організованої злочинності. При цьому в залежності від того, про який вид організованої злочинної діяльності йде мова, можна говорити про підвищенну віктичність тієї чи іншої маргінальної групи. Наприклад, більшість жертв торгівлею людьми (особливо жінками) є представниками периферійних маргінальних верств населення. Це також стосується й організованої проституції, випадків реєстрації фірм, що займаються легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, на осіб без певного місця проживання, які втратили, або в яких відібрали паспорти; шахрайських дій із житлом наркоманів, алкоголіків; залучення неповнолітніх до жебрацтва тощо. Для представників пограничних маргінальних груп більш характерним є вчинення проти них організованих насильницьких дій із корисних мотивів (пограбування, розбійні напади, вбивства тощо) та шахрайських дій.

Крім розглянутих вище основних напрямків впливу процесів маргіналізації на стан злочинності у державі, для всеобщого та повного вивчення механізмів взаємодетермінації маргінальності та злочинності необхідно дослідити зворотну сторону цього процесу — вплив злочинності на рівень маргіналізації у суспільстві. Вбачається можливим виокремити декілька основних напрямків такого впливу:

1. Злочинність можна розглядати як один із способів перерозподілу доходів серед членів суспільства. У результаті скоєння злочинів, переважно економічної спрямованості, певна група осіб (злочинці) незаконно збагачується за рахунок спричинення безпосереднього збитку третім особам. Так, лише за закінченими у 2005 р. кримінальними справами по економічних злочинах встановлено матеріальну шкоду на суму 1,1 млрд грн [22]. Необхідно також враховувати, що скоєння ряду злочинів (наприклад, ст.ст. 201, 207, 212, 212–1, 216, 233 КК України) призводить до ненадходження до Державного бюджету України та місцевих бюджетів великої кількості грошових коштів. Як зазначає О. М. Литвак, «у позабанковому обігу в Україні в 1995 р. перебувало приблизно 40 % всієї грошової маси держави. За оцінками експертів — близько 20 млрд дол. США протягом 1992–1993 років нелегально вивезено за кордон і зосереджено у зарубіжних банках. Для порівняння: сумарний бюджет МВС, Служби безпеки України та Прокуратури України на 1996 р. складав 79,7 трлн грн або близько 400 млн дол.» [23, 14].

Таким чином, чим вище ціна злочинності у державі, тим менше лишається коштів на реалізацію інших напрямків державної політики. Внаслідок цього помітно знижуються матеріальні можливості держави з надання соціальної допомоги незахищеним верствам населення (розмір якої і так дуже низький). Ця обставина призводить до погіршення соціально-економічного статусу зазначеніх груп та підвищує вірогідність їх маргіналізації.

2. Аналіз судової практики та кримінологічних досліджень свідчить, що найпоширенішим з усього переліку видів покарання, що застосовуються до особи, яка вчинила злочин, є позбавлення волі на певний строк. Цей вид покарання, окрім негативного правового статусу особи — судимості, тягне за собою й низку інших негативних наслідків, одним із яких є маргіналізація, оскільки, як влучно зазначає В. М. Дръомін, особи, що звільнилися з виправних установ, мають мало шансів повернутися у суспільство в якості його повноцінних членів. Причин цьому багато: «клеймо» злочинця і, як наслідок, небажання суспільства прийняти його у своє середовище, відсутність роботи, житла, розрив або послаблення родинних зв’язків, збереження відносин із злочинним світом тощо [3, 55].

3. Маргіналізація особи може бути обумовлена скоєнням стосовно неї злочину. Найчастіше це відбувається при шахрайських діях із житловим фондом, випадки якого в останні роки значно почастішали у зв’язку зі стрімким подорожчанням житла. При цьому, як свідчить практика, значна кількість таких злочинів вчиняється організованими групами (у такому разі мова вже йде про вплив організованої

злочинності на маргіналізаційні процеси у суспільстві). Так, у 2004 р. в Москві було затримано банду «чорних ріелторів», які шукали самотніх власників житла та, заляючи їх, забирали квартири. Самих колишніх мешканців відправляли до Тульської області в покинуті будинки. Жертви таких злочинів підбирали з числа тих, хто не скаржиться, або чию пропажу ніхто не помітить (алкоголіків, наркоманів, самотніх пенсіонерів, психічно хворих осіб тощо) [24]. Багато таких прикладів є і в Україні: із квітня 2008 р. у суді слухається справа квартирних шахрайів з Дніпропетровська, які за чотири роки лишили без житла чотирнадцять осіб (переважно це люди похилого віку, що зловживали спиртними напоями). До складу організованої групи входило чотири особи, одна з яких, будучи державним нотаріусом, оформляла угоди. В результаті їх дій декілька осіб залишилися на вулиці, без грошей та житла, інші переїхали до тих будинків та квартир, які їм купили зловмисники. Працівники міліції визнають, що повернути втрачене житло практично неможливо, оскільки всі квартири вже перепродано. Невеликою є надія й на відшкодування матеріального збитку [25].

У наведених прикладах дуже чітко спостерігається розрив сталих соціальних зв'язків потерпілих не лише через відсутність у них постійного місця проживання (що найчастіше приводить до бродяжництва та жебрацтва таких осіб), але й через їх вимушенну міграцію до іншої місцевості. Проте навіть якщо особа залишається проживати на території свого населеного пункту, зберегти колишні зв'язки з друзями та знайомими видається проблематичним, зважаючи на «випадіння» (перехід) до іншої соціальної групи. Все вищезазначене обумовлює процес маргіналізації таких осіб, внаслідок чого вони поповнюють «соціальне дно».

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що процеси маргіналізації в суспільстві та злочинність взаємодетермінують одне одного. Маргіналізация середовище являє собою соціальну базу злочинності, забезпечуючи процес її самовідтворення. Перехід осіб, що перебувають у маргінальному стані, до кримінальної активності значно спрощується завдяки наявності в них певних якостей, що дозволяють характеризувати таких осіб як маргінальних. Разом із тим злочинність та її наслідки суттєво впливають на маргіналізаційні процеси в країні, в більшості випадків інтенсифікуючи останні. Тому зазначена тема підлягає подальшому вивченню як кримінологами, так і соціологами, політологами з метою розробки заходів зменшення існуючих процесів маргіналізації населення та недопущення нових, що дозволить усунути певні умови злочинності й тим самим покращити криміногенну ситуацію.

Література

1. Шульга Н. Национальная и политическая маргинализация в условиях системного кризиса / Н. Шульга // Социология: теория, методы, маркетинг. — 2002. — № 1. — С. 5–20.
2. Маргіналізація населення України : колективна монографія [за заг. ред. В. В. Онікієнка]. — К. : НЦ ЗРП НАН і Мінпраці України, 1997. — 191 с.
3. Дрёмин В. Н. Маргинальная личность: проблема самоидентификации и насилие в семье / В. Н. Дрёмин // Материалы 1-го Міжнар. наук.-практ. семінару [Промадська програма співробітництва по запобіганню насильству в сім'ї], (Одеса, 25 лют. — берез. 1999 р.). — С. 53–58.
4. Российская криминологическая энциклопедия / [под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф., засл. юриста РСФСР, президента Рос. криминол. ассоциации А. И. Долговой]. — М. : Изд-во НОРМА (Изд-дат. гр. НОРМА-ИНФРА М), 2000. — 808 с.
5. Антонян Ю. М. Почему люди совершают преступления. Причины преступности / Антонян Ю. М. — М. : ИД «Камерон», 2005. — 304 с.

6. Криминология: Словарь / [под общей ред. В. П. Сальникова]. Серия «Учебники для вузов, специальная литература» — СПб. : Изд-во «Лань», Изд-во Санкт-Петербургского ун-та МВД России, 1999. — 256 с.
7. Голодняк А. Ю. Криминологические особенности антиобщественного поведения подростков из маргинальной среды и предупреждение совершаемых ими преступлений: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Голодняк Антонина Юрьевна. — М., 2003. — 180 с.
8. Черныш А. М. Маргиналы и маргинальная преступность / Черныш А. М., Черныш М. А. — Вид-во Української академії наук «ВІР», 2004. — 348 с.
9. Садков Е. В. Маргинальность и преступность / Е. В. Садков // Социс. — 2000. — № 4. — С. 46—47.
10. Попова И. П. Новые маргинальные группы в российском обществе (теоретические аспекты исследования) / И. П. Попова // Социс. — 1999. — № 7. — 62—71.
11. Розин В. М. Российский маргинал как точка бифуркации (он же потенциальный эзотерик, шизофреник, манипулятор, социальный нигилист) / В. М. Розин // Философские науки. — 2003. — № 8. — С. 71—86.
12. Нехамкин В. А. Контрафактические исторические исследования и синергетика (Пути взаимодействия) / В. А. Нехамкин // Общественные науки и современность. — 2006. — № 5. — С. 120—129.
13. Волосевич В. М. Маргінальна правосвідомість і злочинність / В. М. Волосевич, А. Ф. Крижанівський // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 1997. — № 1. — С. 40—42.
14. Криміногічна вікtimологія : навч. посіб. / [Moiseєв Є. М., Джусжа О. М., Василевич В. В. та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Джусжі. — К. : Атіка, 2006. — 352 с.
15. Соловьевников С. А. Виктимологическая статистика и отношения «преступник — жертва» в системе криминологического анализа / С. А. Соловьевников // Закон и право. — 2004. — № 12. — С. 24.
16. Туляков В. А. Виктимология (социальные и криминологические проблемы) / Туляков В. А. — О. : Юрид. л-ра, 2000. — 336 с.
17. Орлова Ю. Р. Виктимологический аспект безнадзорности несовершеннолетних / Ю. Р. Орлова // Закон и порядок. — 2003. — № 4. — С. 39—40.
18. Денисова Т. А. Місцева влада та попередження злочинності неповнолітніх / Т. А. Денисова // Вісник Запорізького державного університету : зб. наук. статей. Юридичні науки / Гол. ред. Толок В. О. — Запоріжжя : Запорізьк. держ. ун-т, 2003. — С. 135—139.
19. Лунеев В. В. Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции / Лунеев В. В. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М. : Волтерс Кluver, 2005. — 912 с.
20. Мировский Э. Л. Преступное и виктимное поведение несовершеннолетних. Проблемы их вовлечения в криминальную деятельность / Э. Л. Мировский // Закон и право. — 2004. — № 7. — С. 17—20.
21. Арсланбекова Р. А. Виктимологические аспекты вовлечения в занятие проституцией и организации занятия проституцией / Р. А. Арсланбекова // Следователь. — 2004. — № 11. — С. 36—38.
22. Криміногенна ситуація в Україні у 2005 році [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Департаменту зв'язків з громадськістю Міністерства внутрішніх справ України. — Режим доступу до ресурсу: http://mvsinfo.gov.ua/official/2006/01/012406_1.html
23. Литвак О. М. Державний вплив на злочинність: кримінол.-правове дослідження / Литвак О. М. — К. : Юрінком Интер, 2000. — 280 с.
24. Панков А. Риелторы с пистолетами: вынесен приговор банде участковых-убийц [Электронный ресурс] / А. Панков // Новые известия. — 2004. — Авг. — Режим доступу до ресурсу: http://www.newizv.ru/news/?id_news=9183&date=2004-08-1
25. Квартирные аферисты из Днепропетровска предстали перед судом [Електронний ресурс] // Подробности-ТВ. — 2008. — Апр. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.podrobnosti.ua/podrobnosti/2008/04/15/514867.html>

Ю. А. Стрелковская, канд. юрид. наук, доцент

Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
ул. Фонтанская дорога, 23, г. Одесса, 65009

МАРГИНАЛЬНОСТЬ И ПРЕСТУПНОСТЬ: МЕХАНИЗМЫ ВЗАИМОДЕТЕРМИНАЦИИ

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется проблема маргинальности, которая в последнее время становится все более актуальной для украинского общества; влияние маргинализационных процессов на криминогенную ситуацию в стране, а также обратный процесс — влияние преступности на уровень маргинализации общества. Отдельно исследуются вопросы криминогенности маргинального положения лица, а также виктимность маргинальных личностей.

Ключевые слова: маргинальность, маргинализация, пограничная и периферийная маргинальность, преступность, виктимность и криминогенность маргинальности, «социальное дно» общества.